

**DILEME ALE DISPERĂRII ÎN ROMANUL
TRENUL SPRE SAMARKAND, DE GUZEL
IAHINA**

**DILEMMAS OF DESPAIR IN THE NOVEL *THE
TRAIN TO SAMARKAND*, BY GUZEL IAHINA¹**

Maria HOLHOȘ

Center for the Research of the Imaginary *Speculum*
“1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia, Romania
E-mail: holhos_maria@yahoo.com

Andra Gabriela HOLHOȘ

Centre for the Research of the imaginary *Speculum*
Sports High School, Alba Iulia
E-mail: andra_g_avram@yahoo.com

Abstract:

The vast Soviet lands, shattered by the Civil War and the unbearable consequences of requisitions, are overwhelmed by the famine triggered in the third decade of the last century. The mission received by the young man Deev to take by a sanitary improvised train five hundred children from a haunted by famine orphanage in Kazanul Popolgiei, to Samarkand seems a utopia. This journey through time and space, sustained by facts and historical documents, has a family connection with the author of the novel: her paternal grandfather was in an orphanage and belonged to a group of children transported towards Turkestan on such a train of hope. The polyphony of the voices and feelings of some generations marked by famine is rendered in literature, thus trying to avoid wrapping in silence histories of injustice. The prismatic narrative structure of the novel combines the unilateral

¹ [Creative Commons Attribution License CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

perspectives of the characters in a sequence of interior monologues, confessions and authentic complementary self-analyses. The prevailing feeling of permaomunismului nent danger through the entire journey is sometimes faded away by unexpected moments of tenderness, other times by unconfessed love, by unexpected gestures of solidarity, sometimes culminating with unimaginable efforts and personal sacrifices. The orphan children's traumas, abandoned by their parents or not understood are amplified by absolute evil unexpectedly appearing under different forms: famine, plague, treason, crime. The struggle for survival turns into a struggle for salvation of souls, thus alternating the moments of darkness with the moments of light. The novel can be considered an endless echo of questions and answers for all those who have been overwhelmed by famine despair.

Keywords: despair; famine; plague; humaneness; salvation.

Guzel Iahina², scriitoare rusă de etnie tătară, este autoarea romanelor: *Zuleiha deschide ochii* (2015), *Copiii de pe Volga* (2018) și *Trenul spre Samarkand* (2021). Cele trei romane au o axă comună, sunt inspirate din tragismul evenimentelor petrecute în primele decenii după victoria comunismului pe teritoriul rusesc. Primul roman este inspirat din relatările bunicii, o învățătoare tătară, deportată timp de șaisprezece ani într-o colonie de muncă din Siberia. În programul de desculacizare („deschiaburire”) au fost deportați mai mulți tătari din partea europeană a Rusiei, formând colonii de muncă în Siberia. Condițiile de transport, de viață și de muncă erau

² Guzel Șamilievna Iahina, s-a născut în 1 iunie 1977, în Kazan, din fosta URSS, scriitoare și scenaristă rusă, de etnie tătară. Născută într-o familie de intelectuali (mama - medic, tata - inginer), a studiat la Facultatea de Limbi Străine în Institutul Pedagogic de Stat din Kazan, iar în 2015 a absolvit Școala de Film de la Moscova, specializarea scenaristică. Este câștigătoare a premiilor literare „Marea Carte” și „Iasnaia Poliana”. Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Guzel_Iahina, accesat în 12.05.2023.

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

extrem de dure, mulți dintre cei obligați să-și părăsească locuințele și-au pierdut viața în perioada acelor evenimente. Al doilea roman surprinde epopeea tragică a coloniilor germane de pe Volga în primul deceniu după instalarea bolșevismului, concretizată în: haos, foamete și deportări. Romanul *Trenul spre Samarkand* este inspirat din evenimente din istoria familiei autoarei. Bunicul patern a fost încredințat de către părinții acestuia unui orfelinat, din cauza foametei cumplite care a pus stăpânire pe o parte din ținuturile sovietice. El a fost prezent într-un eșantion de copii trimiși în Turkestan, în anul 1922, cu unul dintre *trenurile lui Dzerjinski*³. Salvat și ajuns la maturitate își întemeiază o familie, dar după Al doilea război mondial apare din nou amenințarea foametei. De data aceasta el încearcă să evite trimiterea la orfelinat a mezinului familiei (Șamil Zagreevici Iahin, tatăl scriitoarei, căruia îi este dedicat acest roman).

În scrierea romanului *Trenul spre Samarkand* autoarea are în atenție evenimentele reale desfășurate în URSS în perioada sugerată prin coordonatele temporale. Anul 1923, menționat încă de la începutul primului capitol al romanului, reprezintă simbolul foametei în masă din tânărul stat bolșevic (perioada foametei generale a fost între anii 1918-1925). Foametea a cuprins treptat imensele ținuturi sovietice și împreună cu holera au secerat milioane de oameni, au pustiit sate, au dezmembrat familii, au lăsat copii orfani. Este cea mai bine

³ Felix Edmundovici Dzerjinski (1877-1926), revoluționar de etnie poloneză, fondator și primul conducător al poliției bolșevice, CEKA, înființată în 1917. A condus activitatea pentru combaterea vagabondajului juvenil, a organizat transferul orfanilor cu cinci trenuri spre zone mai puțin afectate de foamete, a înființat primul centru de calculatoare mecanice din URSS și un centru de producere a aparatelor de fotografiat FED după modelul german Leica. Cunoștea limbile latină, poloneză, germană, rusă. Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Felix_Dzerjinski, accesat în 12.05.2023.

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

reprezentată (prin documentele din arhive) perioadă de foamete din spațiul sovietic. Ecourile Războiului Civil Rus (1917-1921) se resimt puternic în societatea sovietică. Politica rechiziționărilor s-a dovedit neîndurătoare, cauzele acestei măsuri au fost: seceta, evenimentele politice naționale, efectele Primului Război Mondial aflat în plină desfășurare, influența marilor puteri în încercarea de a împiedica victoria comunismului.

Tema romanului este salvarea sufletelor, completată cu o interesantă pledoarie pentru omenie. Aparținând postmodernismului, acest roman pune în lumină anumite caracteristici specifice. Este marcat de acea dorință a scriitorilor postbelici de a dezlega „misterul existenței într-o lume haotică și tragică.” (Abrudan, 2003: 123). Dominant în acest roman este tabloul haotic al lumii, iar soarta personajului principal se menține în dimensiuni tragice. Discursul subiectiv, deseori mascat de unele imagini clișeu ale realității, includ anumite strategii artistice: imaginea timpului, motivul dublului, motivul memoriei, povestirea asociativă, visul, grotescul. Aceste caracteristici apropie romanul de postmodernism, în care „haosul nu este o categorie negativă, ci una a deschiderii, adică o expresie a coexistenței, interacțiunii și a posibilității de actualizare, în egală măsură, a potențialităților conținute în el.” (Abrudan, 2004: 169).

Romanul se dovedește o permanentă alternare a momentelor de speranță cu cele de disperare, de încredere umbrită apoi de deznădejde. În evoluția romanului pot fi identificate forme ale disperării pe care le urmărim în continuare:

1. Disperarea împlinirii unei misiuni. Personajul principal Deev, combatantul forțelor de tineret, primește misiunea de a transporta cu un tren 500 de copii preluați de la un centru al copiilor minori din Kazan. Aici erau

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

aduși copii din Tătăria Roșie. Vagoanele improvizate au fost adaptate cu stângăcie de Belaia și Deev. O primă emoție în care Deev își recunoaște neputința de a îndeplini cu bine misiunea primită este declanșată în momentul vizitei la căminul care găzduia „copii pe care părinții nu-i mai voiau sau nu mai puteau să-i hrănească.” (Iahina, 2021: 11), Imaginea copiilor a fost devastatoare. Naratoarea își începe descrierea cu evocarea ochilor acelor copii, apoi sunt completate detalii despre trupurile lor înfometate, bolnave, neputincioase. Copleșit de toate neajunsurile și riscurile călătoriei, dar și de calvarul suferințelor acestor copii, Deev ia decizia să ducă la îndeplinire misiunea ce i-a fost încredințată. Călătoria de șase săptămâni, considerată de unii aventuroasă, nebunească, imposibilă, devine o neîncetată stare de disperare pentru cel care își luase acest dificil angajament. Neajunsurile se amplificau încă din primele momente ale organizării deoarece se impunea asigurarea unui număr de persoane însoțitoare, respectarea indicațiilor despre numărul copiilor care vor fi transportați, obținerea hainelor și încălțămintei, adaptarea sau improvisarea unor vagoane. Toate trebuiau îndeplinite cu strictețe, dar ajutorul autorităților locale lipsea. Procurarea alimentelor s-a dovedit o permanentă și chinuitoare luptă de supraviețuire.

Cu insistențe, rugăminți, promisiuni, implorări, amenințări își începe misiunea Deev, ignorând orice sfat sau avertizare din partea cunoscuților sau prietenilor despre această misiune imposibilă. Convoiul copiilor încălțați cu cizme militare de adulți „întinzându-se ca un maț lung” (Iahina, 2021: 51) în chinuitoarea traversare a șinelor de cale ferată ajunge cu dificultate la trenul sanitar. Este momentul când Deev realizează că nu mai poate reveni asupra hotărârii de a ajunge la Samarkand. Plecarea trenului din gara Kazan este una de coșmar: mame cu

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

copii de la cea mai fragedă vârstă încercau să-și încredințeze odraslele cuiva în speranța că aceștia vor supraviețui. Zgomotul tumultuos, plânsetele, țipetele, urletele copiilor și chipurile înspăimântate ale mamelor transformă gara într-o scenă apocaliptică, iar Deev se vede nevoit să treacă neputincios prin această mulțime, îngrozit că nu-i poate ajuta nici măcar pe cei încredințați prin misiunea militară, darămite să mai aprobe alte îmbarcări. Realitatea îl determină să privească îngrozit gestul unei femei istovite de foame și boală care își pune cu mare dificultate pruncul sugar pe o treaptă a trenului sperând că așa îi va oferi micuțului o minimă șansă de supraviețuire. Cutremurat de suferința femeii prăbușită în durerea despărțirii de micuțul nevinovat, lui Deev „i s-a părut că o zărește rostogolindu-se și pierind după un povârniș” (Iahina, 2021: 72), jertfindu-se pentru supraviețuirea copilului. Iar micuțul „a clipit din ochii încă orbi și a mișcat din cap. Își întindea buzișoarele în toate părțile – căuta sânul mamei.” (Iahina, 2021: 73). Comandantul era conștient că această călătorie îi va oferi micuțului un gust amar al suferinței, dar a încercat, totuși, spre nemulțumirea personalului însoțitor, o variantă cutremurătoare: cu ajutorul unei cățelușe să-i asigure lapte micuțului. Din halta Tiulema până în Arzamas o tânără mamă a fost poftită cu ordin militar în tren, alăptându-l și pe Cuculeț din porunca lui Deev. Aceste momente de cumpănă l-au îngrozit pe tânărul comandant, conștientizând pericolele amenințătoare care-l pândeau devorându-i sufletul. Secvențele copilăriei și ale tinereții rememorate în aceste clipe îl copleșesc prin suferința trăită din plin, sub amenințarea morții prezentă peste tot, cu „diferite înfățișări: epidemii, foamete, ierni crunte, sărăcie cruntă, banditism crunt.” (Iahina, 2021: 75). Se consola cu gândul că efortul acesta nu va fi zadarnic. În

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

mintea lui era clară intenția, nu dorea să mute un eșantion de copii dintr-un loc în altul, misiunea lui era alta: „îi smulgea pe copii unei morți probabile și îi ducea undeva unde, poate, îi aștepta viața.” (Iahina, 2021: 76). Dar cine putea garanta acest lucru în situația în care transporta copii rahitici și înfomețați, unii foarte mici, alții bolnavi la pat sau infirmi, iar provizii avea pentru trei zile. Sufletul îi era cuprins de neliniște și simțea că „a plecat din Kazan așa cum s-ar fi aruncat într-o prăpastie.” (Iahina, 2021: 77). Imaginea celor mai firavi copii, Senea, Năsuc-Lung, Fieruleț și micuțul sugar în scutec roșu i-au provocat o stare mai apăsătoare: „și-a dat seama cât de frică îi e – până la durere” (Iahina, 2021: 78). Lipsit de cele necesare unei călătorii (alimente, îmbrăcăminte, apă, combustibil, medicamente), Deev nu mai avea de ales, prima urgență era procurarea hranei și pentru asta trebuia „să se târască ca un șarpe, să se tăvălească în țărână, dar să-i hrănească.” (Iahina, 2021: 78).

Cu ceastă stare sufletească deprimată, comandantul primește o altă avertizare neiertătoare, o rapidă caracterizare făcută de Belaia, comisarul care îl însoțea în călătorie: „-Dumneavoastră sunteți un om moale, șovăitor chiar. [...] N-o să vă descurcați cu copiii.” (Iahina, 2021: 79-80). Erau cuvinte demobilizatoare, iar Deev avea nevoie de sprijin, nu de ceartă. Cu un sentiment de bărbăție încearcă să o domine teoretic pe Belaia cea autoritară, deși teama încolțea nestăvilită în sufletul său pentru toate neajunsurile călătoriei, motive reale și descurajatoare pentru personalul ajutător, oricând dispus să renunțe la călătorie. Toți fiorii spaimei se adunau atunci în sufletul comandantului recurgând uneori la măsuri amenințătoare, în pragul violenței. Dintre cei doi coordonatori ai călătoriei, Belaia se impunea cu autoritate, stabilea reguli, capta atenția copiilor, spre regretul comandantului

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

conștient că nu reușește să comunice cu acești copii crescuți majoritatea pe drumuri, fără hrană și afecțiune. În confruntările directe cu unii copii revoltați sau obraznici, Deev nu reușește să-i convingă să adopte un comportament mai bun, uneori se vedea silit să-i amenințe cu bătaia, dar „imediat i s-a făcut rușine de lipsa lui de răbdare – atât de rușine că-i venea să se bată singur” (Iahina, 2021: 91). O altă provocare a venit din partea Cuculinei, cea revoltată și instigatoare. Deși Belaia i-a șoptit comandantului să-i vorbească fetei cu afecțiune sinceră, Deev nu reușește să se facă înțeles de această minoră prostituată, adepta viciilor, rahitică, flămândă, desculță și dezbrăcată, cu aspect emaciat. Singura ei reacție a fost aceea de a-și oferi trupul pentru a scăpa de bătaie. Deev n-a înțeles în prima clipă intenția minorei: „Înțelegerea n-a venit brusc, ci s-a revărsat asupra lui treptat în valuri fierbinți. Mai întâi i-a ars măruntaiele, apoi gâtul și ceafa, și el continua să se holbeze uluit la trupul palid al fetei căreia de frig i se făcuse pielea ca de găină – tot încerca să deslușească sensul acestui tablou.” (Iahina, 2021: 92). Sufocat de gândul lămuritor al intenției minorei, comandantul are o reacție interiorizată: „Îi venea să zbiere și nu putea: îl durea gâtul.” (Iahina, 2021: 92). Poruncește fetei să se îmbrace și el părăsește val-vârtej vagonul de comandă. Deev din nou se simte depășit de situația creată în rândul fetelor minore hotărâte să nu mănânce. Ele credeau tot felul de zvonuri născocite de copii, deși nu aveau personal nimic cu comandantul, cel dovedit stângaci și neputincios în soluționarea unor conflicte spontane, reacția lor pricinuind mari neliniști comandantului.

Un adevărat calvar s-a dovedit pentru Deev hrănirea celor mai neajutorați copii din eșantion. Micuții bolnavi „nu reușeau să deschidă la timp fălcile, sau

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

dimpotrivă, să le închidă; cana li se lovea zăngănind de dinți, terciul le curgea pe față, fără să le ajungă în gât.” (Iahina, 2021: 102). A luat decizia să-i hrănească întocmai ca pe sugari, dar anevoioasa metodă îi lua mult timp și el trebuia să procure mâncarea atât de necesară. În momentele de cumpănă comandantul își atribuia o nesfârșită listă a defectelor, debutând cu: minte puțină, cap sec, nechibzuit etc. Așa se autocaracteriza când a pornit în Povolgia să găsească alimente, zonă în care de câțiva ani oamenii s-au obișnuit cu surrogate din șroturi pentru a-și potoli foamea. La secția CEKA din Svaijsk, cu mâinile ridicate, Deev cere ajutor unor militari să obțină alimente pentru eșantionul de copii. Dar militarii porecliți Chelul, Mustăți de Foc, Tigvă de Berbec, sub influența alcoolului, îl amenințau pe comandat și-l intimidau trăgând focuri de armă: „La fiecare împușcătură, lui Deev i se strângea ghem stomacul – părea că se strânge și el însuși, tot gârbovindu-se și crispându-se. A observat că nu-și mai ține mâinile ridicate de o parte și de alta a capului, ci aproape de față, parcă apărându-se de gloanțe.” (Iahina, 2021: 109). Doar mărturisirea că a luptat pentru apărarea Svaijskului îi aduce salvarea de la moarte și promisiunea că va primi alimente și medicamente. Epuizat de emoții, ajuns la tren este amenințat de Belaia că trebuie să fie înlocuit de la conducerea eșantionului din cauza inconstienței cu care s-a aventurat în călătorie. Mai târziu aceeași Belaia îl critică pe comandant pentru că l-a luat în tren pe Zagreika, un copil surdo-mut, revărsându-și nemulțumirea: „N-aveți nici voință, nici judecată, numai o milă infinită.” (Iahina, 2021: 219). Realitatea din vagoane îi paraliza comandantului orice speranță: „trupurile flasce ale copiilor sub păturile făcute din saci se legănau și se zgâlțâiau și ele ușor, de parcă sub saci zăceau nu organisme umane, ci bucăți de carton.” (Iahina, 2021: 124).

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

Cu toate neajunsurile, nu poate rămânea indiferent la suferințele copiilor întâlniți pe traseu. A luat în *ghirlandă*, cum era alintat trenul eșantionului, pe fetița adăpostită la umbra unui ulm, „înfășurată într-o plasă pescărească zdrențuită, fără să se miște. În jurul ei deja planau corbii așteptându-și momentul.” (Iahina, 2021: 369).

Procurarea hranei a devenit un moment de tensiune maximă în viața lui Deev. Pleca din tren cu emoția că poate plăti cu viața îndrăzneala de a cere alimente. Solicitarea sprijinului pentru aprovizionare în localitatea Urmarî se înscrie în lista celor mai tensionate momente din misiunea comandantului. Ajunși la depozitul de grâne, Deev înfruntă severitatea soldaților, indiferența lui Mână de Fier, ghionturile paznicilor și amenințările străjerilor gata să tragă. Deev recunoaște descumpănit: „Îmi tremură și mâinile de frică, și pe dinăuntru tremur tot, de parc-aș avea frisoane...” (Iahina, 2021: 179). Trecând de la cerere la amenințare, dovedindu-și informațiile asupra abuzurilor practicate în depozite, Deev nu evită să amintească de atacul țăranilor care au plătit cu viața îndrăzneala de a cere grâne. Dar reușita în procurarea rezervelor de carne, cu eforturi peste puterile umane, a fost umbrată de moartea primului copil din eșalon, Senea. Acest moment a declanșat o apăsătoare tristețe în sufletul comandantului. Reflecta asupra greutăților pe care și le asumase și constata cu resemnare: „tot ce poate el acum e să secere ceea ce semănase foametea, distrugerile, războiul.” (Iahina, 2021: 214). Lipsa hranei, a apei, a igienei elementare a dus la declanșarea molimelor. Moartea pătrunse în rândul minorilor din tren și, dintre adulți, Deev e copleșit de spaimă, atrăgând critica felcerului Bug: „Tu când cobori copiii în mormânt, parcă te îngropi și pe tine odată cu ei.” (Iahina, 2021: 383). Numărul copiilor înfometați părea nesfârșit: „peste tot

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

erau copii, copii, copii, singuri sau în haite, care încă mai puteau merge sau care deja zăceau sleiți de puteri.” (Iahina, 2021: 379). Deev încerca să salveze o infimă parte luându-i în tren. Au fost primite în tren și cele patru soții ale unui sart bătrân, legate toate cu funii de talie. Parcă refuzau să se ferească de pe linia ferată. Deev le eliberează și constată că erau fete de doisprezece ani, cu chipuri stafidite și îmbătrânite prematur, vândute de părinții rămași fără hrană. Ele sperau că, ucigându-le trenul, vor scăpa de suferință. În bucătăria de campanie a vagonului s-au adunat așa mulți copii primiți pe traseu, umplând-o până la refuz cu: „Picioare subțiri și burți umflate pătate de noroi, abia acoperite cu zdrențe” (Iahina, 2021: 307-308).

Apogeul foametei este marcat de liniștea înspăimântătoare din vagoane, spre disperarea comandantului Deev, o priveliște obositoare și deprimantă: „Cei mai mulți copii zăceau pe lavițe, cu ochii ațintiți spre perete sau spre tavan”. (Iahina, 2021: 385). Degradarea fizică a comandantului și grijile călătoriei îl copleșesc, limitându-i toate acțiunile propuse. Cel mai mult îl înspăimânta faptul că nu mai putea să gândească, să stabilească prioritățile: „creierul parcă nu mai era creier, ci un borcan cu clei, în care gândurile se învâlmășeau cu trudă, se lipeau unele de altele și abia erau duse la capăt.” (Iahina, 2021: 387). Dificultățile sunt tot mai multe, sănătatea amenințată, combustibilul și apa pe sfârșite, fără alimente, trenul nu mai poate înainta în plin deșert din cauza nisipului care blocase calea ferată. În căutarea unui ajutor, Deev însoțit de Zagreika, cu greu înfruntă arșița drumului dintre melegurile Kîzîlkumului și ale Muiunkumuloamei. Leșinați de căldură și foame, Deev și Zagreika sunt adăpostiți de niște nomazi războinici. Localnicii îi consideră spioni și-i amenință cu moartea. Supraviețuiesc momentului de tortură fizică și psihică, convingându-i în final pe războinici să-i

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

ajute pentru a încheia călătoria, nu înainte de a fi obligați să asiste la un ritual de război împotriva comuniștilor, *orchestrat* de musulmanul Bare-bei. Acest episod din viața comandantului devine o îmbinare de imagini retrospective din activitatea sa militară, de frânturi din delirul epuizării fizice, de scene reconciliante imaginate, un adevărat refugiu afectiv al unui muribund. Revenindu-și cu greu din suferință, comandantul reușește să-i convingă pe războinici că are bune intenții. Primește nesperate ajutoare, așa cum primise în urmă cu câteva săptămâni de la atamanul Iablocinik, unul dintre comandanții armatei albe. Ultima înfruntare o are cu directoarea orfelinatului din Samarkand. O convinge să-i primească pe cei cinci sute de copii, unii salvați, alții luați pe drum, ducându-i complet goi, pentru a nu fi identificați, după îmbrăcăminte, noii călători primiți în vaagoane.

Supraviețuind unei impresionante succesiuni de încercări, Deev cunoaște nenumărate fețe ale disperării. Este asemeni unui erou de basm care a parcurs etapa inițierii, maturizându-se. Deev trăiește o maturizare spirituală, cunoscând valoarea binelui împlinit. Probabil și personajul Deev reprezintă un chip al eroului modern: „Eroul modern, individul modern care are curajul să asculte chemarea [...], nu poate - și nici nu trebuie - să aștepte ca societatea căreia îi aparține să se elibereze de crustele mândriei, fricii, avariției raționalizate și ale ipocriziei sanctificate.” (Campbell, 2021: 370). Maturizarea spirituală este realizată tocmai „în tăcerile propriei sale disperări.” (Campbell, 2021: 370).

2. Disperarea părinților. Mulți adulți au fost întâlniți în fiecare gară. Unii erau ambulanți cu fețele înnegrice de praful drumurilor nesfârșite și zadarnice, alții erau refugiați cu cufere mici încercând să-și salveze strictul necesar și mulți erau oameni fără adăpost.

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

Oamenii adunați în jurul peronului parcă erau împietriți de suferință: „nu cereau nimic, nu se obrăzniceau – se așezaseră doar la oarecare depărtare și își întindeau gâturile, rotindu-și rugător ochii: nu găsiți măcar un strop de mâncare? Nu ne luați cu voi măcar o stație?” (Iahina, 2021: 127). Interogațiile retorice erau însoțite doar de ecouri în surdină, oamenii rămânând neajutorați ca niște stafii, în plină noapte sau în arșița soarelui, fără ca soarta lor să aibă vreo șansă evidentă. Imaginile oamenilor înfometateți apăreau la fiecare oprire.

În halta Tiurlema imaginea sărăciei primește un nou chip: „Un bașkir desculț trăgea o roabă cu copii goi – aceștia se țineau unii de alții și se acopereau cu bucăți de scândură.” (Iahina, 2021: 128). Aceste momente au declanșat o apăsătoare tristețe în sufletul comandantului. Imaginea oamenilor arestați de agenții CEKA în toiul nopții i-au declanșat fiori în adâncul sufletului: „o căruță cu oameni toți îmbrăcați doar în lenjerie intimă, cu mâinile legate. Soldații din escortă aveau baionetele trase. În întuneric răsună ca un cântec bâzâitul pătrunzător ca de țânțar – plânsetele și suspinele de femei – dar cele care plângeau nu se vedeau.” (Iahina, 2021: 114). Alți oameni aflați la selsoviet (primărie) relatau că după sacrificarea vitelor, păsărilor de curte, câinilor și pisicilor, le-au mai rămas ca speranță pentru hrană șoarecii și șopârlele. Din păduri foloseau iarbă, crengi, mușchi ghinde, scoarța copacilor. Trupurile erau afectate cumplit de foamete, umflate și fără putere. În Caucaz penuria de alimente i-a determinat pe oameni să mănânce „Turte care nu conțineau nici un praf de făină, făcute doar din fân tocat și frunze de sfeclă.” (Iahina, 2021: 145). Foametea a dezlănțuit boli, epidemii, dar și degradare umană. Neputincioși în fața foametei, unii părinți nu au suportat suferința copiilor și, îmbolnăvindându-se psihic, au recurs la acte criminale. Alți părinți înspăimântați au

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

asistat la stingerea copiilor, fără să le poată oferi o șansă de supraviețuire. O mamă bolnavă pleacă spre oraș cu intenția de a-și încredința copiii unui orfelinat. Atacați de lupi, aceasta încercă să își salveze copilul sănătos, lăsându-și fetița bolnavă pradă lupilor. Multe reacții ale părinților s-au declanșat din cauza fricii, dovedindu-se condamnabile sau de neacceptat. În urma cercetărilor științifice Dr. Sanjay Gupta, neurochirurg american, ne avertizează că oamenii, în momente de frică intensă, se pot manifesta astfel: „Reacția este rapidă și impulsivă [...] Problema este că o acțiune care începe în centrul emoțional ai creierului nu trece prin zonele de judecată și funcția executivă a creierului.” (Gupta, 2021: 21).

Foametea prelungită a afectat relațiile umane (relațiile părinte-copil, copil-copil, relațiile de prietenie), a transformat și deformat personalitatea, a schimbat rapid felul în care oamenii acceptă normalitatea, a instalat traume puternice și de lungă durată, a degradat sau chiar a ucis umanitatea.

3. Disperarea copiilor. Consecințele Războiului Civil se resimțeau direct în rândul copiilor rămași orfani sau abandonți. Mulți apelau la orfelinate în speranța că vor fi primiți, hrăniți și adăpostiți. Unii soseau în cele mai jalnice ipostaze: „plini de păduchi și râie, cu ochi ficși de atâta canabis, fără dinți, duhnind.” (Iahina, 2021: 139). Toți apelau cu gândul că vor fi ajutați. Din păcate, conducătorii unor adăposturi pentru copii îi hărțuiau sau îi determinau să se prostitueze. Comisarul Belaia, în misiunea ei de inspector în centrele pentru ocrotirea minorilor, a descoperit enorm de multe nereguli, încercând, pe cât posibil, să adopte variante pentru ameliorare. La centrul local din Piatigorsk a găsit copiii în bucătărie, „se târau pe podea și mâncau supă cu mâinile direct din cazanul comun; șeful centrului vânduse toată mobila și vesela

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

statului.” (Iahina, 2021:143). În casele oamenilor erau minori înfometateți, bolnavi, dezbrăcați: „zac pe sobă într-un ghem strâns de mâini și picioare, burți umflate cu buricele ieșite afară, guri întredeschise și păr încâlcit.” (Iahina, 2021: 150). Tabloul suferinței primește dimensiuni de groază când micuții se agață de degetele celor intrați în încăpere, fără a rosti nici un cuvânt, doar încercând să sugă, alinându-și foamea care i-a dus la agonie. Astfel de pasaje descriptive, cu o dominantă dramatică ne duc cu gândul spre eseurile filosofice ale lui Emil Cioran despre boală și suferință: „Mă întreb: pentru ce numai unii suferă? Există vreo rațiune în această selecțiune, care scoate din rândul oamenilor normali o categorie de aleși, pentru a-i arunca în cele mai groaznice torturi?” (Cioran, 1993: 56).

Câțiva ani la rând mii de copii s-au chinuit înfruntând foametea, unii au pierdut bătălia, alții au supraviețuit, chinuți de toate năpastele abătute asupra lor. Este soarta copiilor instituționalizați, dar și a celor care și-au asumat libertatea de a vagabonda dintr-un loc în altul, suferind consecințe nebanuite de entuziasmul naivității. Traumele suferite de copii au declanșat adevărate obsesii. Senea era chinuit permanent de gândul că va fi atacat de păduchi. Unul dintre episoadele descriptive pline de tragism este cel despre evadarea imaginară a lui Senea, urmărit de păduchele ucigaș. Senea era primul copil care părăsea eșalonul. Cunoscând realitatea dură din centrele de ocrotire a minorilor dar și din localitățile afectate de foamete, comisarul Belaia rămâne sceptică în fața neajunsurilor copleșitoare care le amenința misiunea primită de a transporta acești copii spre Samarkand. Neputincioasă în fața lipsurilor și a molimelor care s-au cuibărit în vagoanele cu copii, încearcă să le mai dea o rază de speranță comunicând neîncetat cu ei. Dar treptat numărul copiilor decedați

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

devine chinuitor. Deev ignoră neajunsurile și compensează lipsa celor dispăruți, luând alți copii disperăți întâlniți în gări, cu gândul că îi poate încuraja cu promisiunea că nu-i va părăsi. Unul dintre copiii lăsați de mamă în fața unor locuințe mai mari, în speranța că vor fi ocrotiți, era Zagreika, cel a cărui soră bolnavă a fost sacrificată lupilor pentru salvarea lui. Refuzat de străini, băiețelul abandonat de mama bolnavă e nevoit să se întoarcă în satul părăsit de oameni. Găsește izba lor, iar înăuntru se afla mama lui decedată. Câteva zile se adăpostise lângă trupul ei rece. Singur își procura hrana în satul pustiit de foamete și holeră, recunoscând cu amărăciune în gând: „Știu să mănânc o cioară moartă. Și pește putrezit. Știu să mănânc șerpi, viespi, faguri de miere. Piele, mușchi și păr, coadă de șopârlă. Oase, fân proaspăt, paie uscate. La toate mă pricep.” (Iahina, 2021: 280). Acest copil traumatizat de foamete și suferință, acceptat de Deev peste toate neajunsurile călătoriei, încearcă să îl însoțească peste tot pe comandant, la fel ca pe un frate ocrotitor.

4.Salvarea sinelui. Deev și-a reamintit că, înrolat soldat în Armata Roșie, omorâse oameni, și nu puțini. Călăuzit de sentimentul datoriei, al onoarei și al demnității, a îndeplinit ordinele militare primite: a tras în țărani răzvrățiți pentru că li s-au confiscat grânele și care au aprins recolta aruncând kerosen, a tras în femeile răzvrătite, ale căror copii i-au dus a doua zi la orfelinat, a tras în copiii ascunși în vagoanele speciale de alimente pentru a fura ciocolată. În armata de rechiziționare a fost nevoit să omoare din nou. Îl chinuia trecutul și nu găsea răspuns pentru întrebarea: „de ce moartea și boala erau întotdeauna cu prisosință, iar viața, atât de puțină?” (Iahina, 2021: 75). Consolarea comandantului venea din slujba de acum: era angajat „la secția de transporturi și se

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

ocupa de expedierea trenurilor și a mărfurilor; de fapt, lupta cu foamea. Pentru prima dată lupta fără să ucidă.” (Iahina, 2021: 76). Angajamentul luat primea, după cum recunoaște cu amărăciune Deev, o valoare compensatorie: „Poate că de aceea și trebuie să-i salvăm, [...], în locul celor pe care i-am ucis...” (Iahina, 2021: 180). Frământările sufletești devin pentru comandat un bun prilej de retrospectivă a tot ceea ce s-a întâmplat în misiunile militare. Devine tot mai convins că este capabil să ajute pe cei din jur, gășind resursă tocmai bunătatea sufletului, acea parte a ființei sale rămasă parcă în obscuritate.

În al doilea secol al erei creștine, Marc Aurelius⁴, într-o lucrare filosofică, a consemnat următorul îndemn, dovedit un exercițiu al spiritului: „Sapă în interiorul tău. În interiorul tău este izvorul binelui și întotdeauna are puterea de a țâșni, dacă ai să sapi întotdeauna.” (Aurelius, 2020: 105). Un astfel de îndemn neauzit, dar simțit, se revărsa lin în sufletul conștiinciosului comandant.

Misiunea de a conduce eșalonul copiilor spre Samarkand i-a oferit șansa de a reflecta asupra sinelui, asupra celei de a treia dimensiuni stabilită de renumitul psiholog umanist Carl Rogers⁵, stima de sine. Întreaga călătorie de salvare a copiilor de foametea care cuprindea noi ținuturi a devenit pentru personajul principal al romanului un chinuitor proces de conștiință. Comandantul joacă un rol constructiv, devine ocrotitorul copiilor din eșantion, un centru al vieții lor. Acești copii îi amintesc momentele grele din copilăria sa, pe care o

⁴ Marcus Aurelius (122, Roma – 180, Vindobona – Viena de azi), a fost *Imperator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus* (161-180), una din scrierile sale filosofice „nu avea nici un titlu în cel mai vechi manuscris păstrat (la Vatican). *Editio princeps* propune titlul *Gânduri către sine însuși*. (Aurelius, 2020: 10).

⁵ Carl Ransom Rogers (1902, SUA - 1987, SUA), psiholog american, printre fondatorii abordării umaniste în psihologie, sursa http://www.en.wikipedia.org/wiki/Carl_Rogers accesat în 29 iunie 2023.

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

detesta „pentru că amintirile despre ea îi retrezeau sentimentul de neputință și de jale: spaima în fața iernii care se apropia, foamea neconținută și singurătatea lui de orfan” (Iahina, 2021: 136). Duce o istovitoare luptă cu neajunsurile călătoriei, cu cei din jur, dar mai ales o luptă cu sine. Aflat mereu în tumultul evenimentelor, într-o perpetuă căutare a soluțiilor, rămâne introvertit, tăcut, nu-și manifestă sentimentele în legătură cu viața personală, renunță la susceptibilitate, dovedind ca semnificativă trăsătură de caracter devotamentul nemărginit față de cei din jur. Chiar și felcerul Bug, revoltat că mereu erau primiți alți copii găsiți pe drum, îi mărturisește comandantului: „Tu, în eșalonul ăsta, nu pe copii îi salvezi, ci pe tine însuși. Copiii sunt doar o întâmplare.” (Iahina, 2021: 384). Suferința a fost o grea încercare în viața lui Deev, devenind o provocare la o continuă reflecție pentru tânărul comandant deoarece: „Când șocul unei mari suferințe atinge nu copilul, ci persoana adultă, ea, asemenea lui Iov la începutul încercării sale, va protesta, se va revolta, va face apel la concepția sa despre dreptate, într-un cuvânt, își va proiecta mentalul între eveniment și sensul profund și creator al acestuia.” (Souzenelle, de, 2021: 300).

Treptat devine tot mai conștient că menirea sa este de a ajuta acești copii. O decizie similară a luat profesorul de germană Bach, folosindu-și resursele de supraviețuire pentru susținerea celor doi copii, Anntche și Vaska, crescuți de el și preluați cu forța de autorități. După ce le ducea la orfelinatul din Pokrovsk fructe și legume adunate din gospodăria proprie, se consola cu gândul că ei sunt bine: „După rumeneala din obrajii lor își dădea seama că nu flămânzeau. După strălucirea din ochi simțea că aici erau fericiți.” (Iahina, 2020: 393). Bătrânețea, boala și singurătatea nu mai contau pentru Bach, sufletul lui era

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

liniștit, gândindu-se că astfel copiii supraviețuiesc. Aceași putere de sacrificiu a dovedit-o și Zuleiha, ajutându-și fiul de doar șapte ani să evadeze din colonia de muncă în care a fost deportată. Pentru salvarea fiului ei nici o suferință sau umilință pe care o îndurase nu a fost prea mare. Împăcată cu durerea despărțirii, cu singurătatea și amărăciunea deportării, dar mulțumită că și-a salvat fiul, „Zuleiha va pași încet, ignorând și timpul, și drumul, străduindu-se să nu respire, ca să nu-și sporească durerea.” (Iahina, 2018: 415).

Comandantul nu renunță la ideea, pentru mulți utopică, dar salvatoare pentru unii copii, de a-i transporta spre Samarkand și acceptă în eșalon alți minori înfometati, abandonati sau bolnavi, înfruntând greutăți nebănuite.

Suferințele generate de factori externi, dar, cu precădere, cele generate de dorința sacrificiului personal, au provocat nebănuite stări de disperare. Acest aspect îl individualizează pe Deev, comandantul care a suportat calvarul călătoriei spre Samarkand, o călătorie prin care este salvat sinele. Este o ipostază a ceea ce numea în urmă cu aproape două milenii Marcus Aurelius: „Dar, o, fericitul, ai grijă că noblețea sufletului și binele nu sunt altceva decât salvarea altuia și propria ta salvare”. (Aurelius, 2020: 102). Fericirea constă în mulțumirea sufletească a celui care, în pofida tuturor încercărilor, privește cu uimire în urmă, împăcat cu sine pentru că a izbutit. Liniștea așternută pe chipul lui Deev, așa cum altă dată apărea pe chipul Zuleihei (*Zuleiha deschide ochii*) sau al lui Bach (*Copiii de pe Volga*) confirmă că nici un efort nu este prea mare pentru salvarea unor vieți de copii. Convingerea lui era că „iubirea e cunoaștere și voință.” (Iahina, 2021: 137).

Concluzii

Romanul *Trenul spre Samarkand* este pigmentat de secvențe copleșitoare prin tragism. Doar dorința de

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

cunoaștere susține interesul pentru lectură, diminuând astfel senzația de saturație a suferinței emanată de cele șapte capitole, intitulate, parcă premeditat, cu o platoșă din numere abstracte sau operații matematice. Personajul Deev devine un simbol al suferinței fizice și psihice din societatea bolșevică în perioada afectată de foamete. Romanciera Guzel Iahina se remarcă prin temele abordate, încercând să avertizeze omenirea, în paginile romanelor, printr-o permanentă alternanță de optimism sau pesimism, asupra traumelor suferite de copii și adulți în momente de *seisme* politice, economice și sociale. Suferințele într-o perioadă haotică primesc dimensiuni înfiorătoare în segmentele sociale cele mai vulnerabile, cum a fost cazul copiilor din orfeline. Cei care și-au asumat rolul salvator al acestor copii, de fapt, și-au asumat suferința trăită împreună cu aceștia sau mult amplificată prin responsabilitatea impusă de realitate. Această realitate, greu de închipuit și acceptat, a devenit sursă de inspirație pentru romanele scriitoarei Guzel Iahina. Tehnica de construcție a romanului include dialogul, monologul, monologul interior, retrospectivitatea, fluxul de conștiință, subtilități ale psihonarațiunii la persoana I, contopindu-se într-o confesiune polifonică a suferințelor multiple suportate de copii și adulți în familie și comunitate, părtași ai dramei declanșate de foamete. Regăsim în romanul scriitoarei Guzel Iahina, un aspect comun scrierilor din ultimele decade, semnalat de criticul literar Corin Braga: „o literatură dezinhibată și deschisă spre noi orizonturi.” (Braga, 2020: 250).

Vladimir Nabokov, în capitolul *Arta literaturii și a bunului simț* din volumul *Cursuri de literatură*, menționează că în literatura rusă sunt folosiți doi termeni abstracți pentru definirea celor două tipuri de inspirație: *vostorg* și *vdokhnovenie*. Acești termeni pot fi parafrazați

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

prin cuvintele *extaz* și *recuperare*. Cel mai frecvent tip de inspirație valorificat de scriitori este cel de-al doilea. Criticul rus completează cu următoarea explicație: „Când vine momentul să se așeze pentru a-și construi cartea, scriitorul va apela la al doilea tip de inspirație, cel senin și constant, vdokhnovenie, prietenul de nădejde care îl ajută să recupereze și să reconstruiască lumea.” (Nabocov, 2023: 498). În această caracterizare se regăsește autoarea Guzel Iahina, reconstruind un fragment al societății sovietice dintr-o perioadă marcată cu adânci răni. Viitorul acestor scrieri inspirate din realitatea rusă este susținut de orientările critice contemporane. Antoaneta Olteanu, referindu-se la nume de rezonanță ale criticii literare rusești, menționează: „Aleksandr Goldstein spunea că viitorul aparține *literaturii existenței*, care își construiește subiectul pe realitatea însăși, bazându-se pe faptele biografice.” (Olteanu, 2005: 36). Tot Antoaneta Olteanu, având în atenție afirmațiile teoreticianului literaturii ruse contemporane, Mihail Epstein, autorul conceptului de *stadialitate* (a identificat pentru fiecare ciclu de dezvoltare al literaturii următoarele faze: socială, morală, religioasă și estetică), ne confirmă că în postmodernismul rus latura estetică vizează procesul de creare a textului: „În viziunea lui Epstein, ultima fază, cea estetică, este materializată de postmodernism, care se orientează spre codurile culturale precedente, pe estetica creației lipsită de suport ideologic, în ultimă instanță, pe antiestetism.” (Olteanu, 2008: 13).

Guzel Iahina își susține ficțiunea literară prin istoria familiei sale contopită cu istoria altor familii cunoscute din fapte și documente istorice. Din firele cunoașterii, aranjate ca într-o mandală incitantă, cititorul caută cele mai camuflurate sensuri, recunoscând că și în cazul acestui roman: „Marea ficțiune are ambiția de a crea lumi de forță și mărimea celei reale.” (Petraș, 2013: 15).

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

Referințe:

Abrudan, E. (2004). *Mit și semnificație în proza rusă [Myth and Significance in Russian Prose]*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință

Aurelius, M. (2020). *Ggânduri către sine însuși [Thoughts to Oneself]*. Traducere din greaca veche, note și indice de Cristian Bejan. București: Editura Humanitas

Braga, C. (coord. general) (2020). *Enciclopedia imaginariilor din România. Imaginar literar [The Encyclopedia of the Imaginary in Romania. Literary Imaginary]*. Iași: Polirom

Campbell, J. (2021). *Eroul cu o mie de chipuri [One-thousand-face Hero]*. Traducere din limba engleză Mihai Mănescu & Gabriela Deniz. București: Editura Herald

Cioran, E. (1993). *Pe culmile disperării [On the Heights of Dispair]*. București: Humanitas. Disponibil pe: <http://www.filotopiadotcom.file.wordpress.com/2017/06/emit-cioran-pe-culmile-disperarii.pdf>. Accesat în 28 iunie 2023.

Gupta, S. (2021), *Rămâi ager [Stay Alert]*. București: Editura Trei

Iahina, G. (2020). *Copiii de pe Volga [My Children]*. Traducere din rusă de Luana Schidu. București: Humanitas Fiction

Iahina, G. (2021). *Trenul spre Samarkand [The train to Samarkand]*. Traducere din rusă și note de Luana Schidu. București: Humanitas Fiction

Iahina, G. (2018). *Zuleida deschide ochii [Zuleiha opens her eyes]*. Traducere din rusă și note de Luana Schidu. București: Humanitas Fiction

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

Nabokov, V. (2023). *Cursuri de literatură [Literature Courses]*.
București: Editura Vellant

Olteanu, A. (2008). *Proza rusă contemporană [Contemporary
Russian Prose]*. București: Paideia

Olteanu, A. (2005). *Literatura rusă contemporană. Direcții de
evoluție a prozei [Contemporary Russian Literature.
Directions of the Prose]*. București: Paideia

Petraș, I. (2013). *Oglinda și drumul. Prozatori contemporani [The
Mirror and the Road. Contemporary Prose Writers]*.
București: Cartea Românească

Souzenelle (de), A. *Simbolismul corpului uman [The Symbolism
of the Human Body]*. Traducere din limba franceză Margareta
Gyurcsik. București: Editura Herald

***. Carl Rogers. Disponibil pe:
[https://www.en.wikipedia.org/wiki/Carl Rogers](https://www.en.wikipedia.org/wiki/Carl_Rogers), accesat în 29
iunie 2023.

***. Felix Dzerjinski. Disponibil pe:
[https://ro.wikipedia.org/wiki/Felix Dzerjinski](https://ro.wikipedia.org/wiki/Felix_Dzerjinski), accesat în
12.05.2023.

***. Guzel Iahina. Disponibil pe:
[https://ro.wikipedia.org/wiki/Guzel Iahina](https://ro.wikipedia.org/wiki/Guzel_Iahina), accesat în
12.05.2023.

~~~~~
Maria HOLHOȘ is a Ph.D, with the work *The Fairy Tale - source
of knowledge* (2009). She is a Member of The Research Center on
the Imaginary “Speculum” (2007) and author of the volumes:
Basmul – lecturi critice (2010), *The Fairy Tale - moments of
reference* (2011), *Lecturi sumare* (co-autor) (2020). She also
published articles and critical studies in collective volumes

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

(Incursions into the Imaginary, 2007-2011, 2017, 2018; Education from the Perspective of Values. Ideas, Concepts, Models, 2013-2019) and cultural and scientific periodicals (*Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, Alba Iulia, *Journal of Romanian Literary Studies*, Târgu Mureș).

Andra Gabriela HOLHOȘ is a Teacher of English and Spanish at Sports High School, Alba Iulia. She graduated from the Faculty of Letters in Cluj Napoca (2010), master degree (2012). She is a member of the Research Center on the Imaginary “Speculum” (2015). Relevant publications include the following: articles and critical studies published in collective volumes (*Incursions into the Imaginary, 2017, 2018; Education from the Perspective of Values. Ideas, Concepts, Models, 2014-2019*), in cultural and scientific periodicals (*Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, Alba Iulia, *Journal of Romanian Literary Studies*, Târgu Mureș). Co-author *Lecturi sumare* (2020).